

Pár szó a fa-mitosz népies megnyilatkozásairól.

Írta: Téglás Gábor.

A fakultusz ősi mitoszáinak megnyilatkozásai a babonás hiedelmen kívül magában a népművészetben is ezernyi meglepő változattal tárulnak elénk s a Székelyföldről, Kalotaszegről, Felső-Magyarországról, az Alföldről s hazánk minden részeiről elhíresült néphimzések, varrottasak motivuma az egykor vallásos imádat tárgyául szolgált fa és termékeire vezethetők vissza.

Az etnográfiai és kulturhistóriai kutatások tanúságai szerint ez a néplelket máig irányító fa- és növénykultusz valósággal meg-nemesítője, szépítője a népeletnek s nem csupán az esztétikai érzék kialakulásának, de magának a civilizációnak mindenütt, legkivált pedig a természeti népeknél a leghatékonyabb tényezője napjainkban is. Miként a görög és római néphit imádatával fordult a fában rejtőző nimfák, faunok felé, épügy a germán nép is fában személyesíté meg az emberiség földből való származását. *Thonar* haragja az elátkozottakra sujtván, azokat ismét fákká változtatá át. India, Arábia és Délafrika népmeséi emberevő fákról regélnek. Ennek a népmitosznak szellemében a frigiai Attis a mandulafa termő atyja egy mitológiai változat szerint Cybelét Attis fenyőfává változtatá, hogy egyesülhessen vele. Ezért indultak meg az áldozások mindenütt fák lombjai alatt s ültettek hajlékaik mellé fákat, hogy azok nemtőinek védelmét biztosíthassák s áldozati képek elhelyezéseivel, imahelyekkel egyes fák génuszeit egészen megnyerhessék maguknak. Az egyiptomiak a zöld szikamor fügefát (*Ficus sycamorus*) imádták istenként s *Oziris* szintén fában lakozó ősiszten vala.

Indiában az istentől kiválasztott fa alatt áldoztak. A legrégebbi ábrázolásokon Brama a szent fügefa, az osvata vagy pippalafa alakjában jelentkezett s ősrégi faragványok illusztrálják a koszorus szalagos „istenfa” imádatát.

A perzsáknál cziprusban lakozott az ősiszten s ez *Ormuzdot* jelképezte. A mirtus is tiszteletben állott. Chaldeában a szent *cedrusfa* a fő istenség jelképezője vala.

gy terjedt át a fa kultusza a hititákhöz, hol *Bogazkői* közelé-

ben mutatkozó sziklaképek egészen oly módon örökítik meg az *istenfának* teremő erejét, mint a babiloniai és assziriái pálmavésetek s ezekből alakult fönicziai és carthágói kupok. Mind ezt már boldogult *Torma Zsófia* régésznök¹⁾ tordosi praehistorikus szimbolumainak magyarázata közben, a Hunyad megye Történelmi Régészeti Társulat alakulásakor negyedszázad előtt kezdte vitatni s később német nyelven irt önálló művében s 1896-ban Hunyad megye monografiája bevezető fejezetéül irt cikkében az „életfás“, „zászlós“ babiloniai oltárokról s a bogazkői sziklavéset „kétfejű sasos“ jeleneteiről lelkesen számol be.

Huszka József a bezdédi (Szabolcs megye) tarsolyon és más honfoglalási, népvándorláskori emlékeink diszitményein igazolja, hogy az asszir-babiloniai „istenfa“,²⁾ a Torma Zsófia „életfája“ az arabok kezén görögös palmettává módosulván, már a kereszténység szimbolikus jelvényével társultan jutott át hazánkba. A pogány istenfa értelme: isten a fában, a kereszténységé: isten a keresztfán s éppen azért a Krisztus utáni V-ik század táján jöhetett létre az a forma, mely a székelyföldi s legkivált a csikmegyei háromszéki kapuk asszir pálmastilizációjából kialakult s Huszka „Magyar Ornamentika“ című művében annyi változatban meglepő faragványain máig él, fejlődik. Így egy csikszentkirályi kapuláb (104. ábra) meglepően emlékeztet a kujandcsiki reliefre.³⁾ A háromszéki Páva községben (kovásznai járás) egy 1761 korabeli kapudisz (106. ábra) a Dálnokról (kézdívásárhelyi járás) 1700-ból ránkmaradt kapudiszszel egyetemben (*Huszka*, 107. ábra) az Árpád-korból Galgóc, Beregszász arabmustráját (98—100) s a szolyvai csontlemezek habmeander diszét (101—102), nemkülönben aracsi (Torontál megye)

¹⁾ Hunyadvármegye története. Első kötet. Irták: dr. gróf Kuun Géza, dr. Torma Zsófia és Téglás Gábor. Szerkesztette: Téglás Gábor. Budapest, 1902. XXX-ik tábla 90., 91., 95., 96., 97. ábrái különösen s Torma Zsófia cikke, A tordosi őselet. Ugyancsak Torma Zsófiától: *Hazánk ősmýthosának maradványai*. A szolnokdobokamegyei nők ezredévi Emléklapjaiban. Különlenyomat. Deés, 1896. 1—16 lap. Ugyanő egész kötetet adott ki Lipsésben, Costenobelnél: *Mythologische Elemente* címmel.

²⁾ Huszka József, *Az istenfa*. A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye, XLII. kötet, 1908 szeptember 13-iki VII—VIII. együttes füzet, 157—181. lap. 121 ábrával.

³⁾ Perrot et Chipler: *Histoire de l'art*. II. kötet, 128. lap.

VI. századbeli templom ablakorongjában az alsó levelekkel ízüdő felső körív levélzetét (9. ábra) tükrözik vissza. A magyar szűr és bőrujjas himzéseiben s a népies himzéseken az istenfarészletek szegfűalakban¹⁾ lelik meg a szemlélőt. A szentesi népvándorlási sirmezőről Csallányi Gábor által kiásott változatos leletek egyike egy bronzsziyveg (Huszka: Istenfa 121. ábra) szintén *istenfa* ábrázolás²⁾ szintegy, mint a Nemzeti Muzeum egyik ismeretlen eredetű sziyvege. Hasonló régi motivumok ragadnak meg Malonyay Dezsőnek a kalotaszegi és a székelyföldi nép művészetéről a Franklin-Társulatnál megjelent s gazdagon illusztrált két kötetében.

A népművészetnek a régiségleletekkel is igazolt eme mitoszi termékei szintén megérdemelvén erdészköreink érdeklődését, figyelemébreztőül szánt jelen sorainkhoz azt a kérésünket bátorkodunk hozzáfűzni: hogy különösen a hegyvilág rejlettebb zugaiban, hova a divathajhászattal járó rombolás még nem juthatott el, méltassák gondjaikra erdőink hivatott istápolói ezeket a — fájdalom — rohamosan ritkuló s vonatkozásaikban még eléggé föl sem ismert faragási, szövési és himzési motivumokat is. Rég eltűnt kulturhatások sokat mondó hirnökei ezek s a legmeggyőzőbben illusztrálják: hogy mindaz, mivel az egyszerű nép életét szépítgeti, gondolkozását, sőt érzését nemesíteni tudja, fantáziáját szinesíti, tulajdonképen az *ősi fa- és növénykultusz* reminiscenziáiból, szunnyadozó divinációjából él és táplálkozik. Kérésünk szól azoknak, akiknek volna módjuk, alkalmuk továbbfejleszteni, gyümölcsötetni ezt az isteni hagyományt, melynek ihletétől *dallamosabbá válik* a népköltészet, szinesebbé a népies himzés és faragás s melegebbé, szülőföldjéhez ragaszkodóbbá a misera contribuens plebsnek az életküzdelmek kérgező hatásától veszélyeztetett néplélek?

1) Huszka József: Magyar ornamentika. VIII. kép és Székely ház cz. művei

2) Csallányi Gábor: „Archeologiai Értesítő“ 1906. évfolyam október 15-iki IV. füzetének 301. lapján.

